

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
4. 4. 2019
VĚC G. S. PROTI BULHARSKU
(rozsudek ve věci G. S. proti Bulharsku,
stížnost č. 36538/17)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 3 Úmluvy

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 7 odst. 2 Listiny

§ 78–§ 104 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Klíčová slova:

vydávací řízení – mučení – trest bičování – **extradice**

K vydání osoby pro účely trestního stíhání nelze přistoupit, existuje-li hrozba uložení trestu, který svojí povahou odpovídá mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení

Autorský komentář:

V předloženém rozhodnutí se ESLP opětovně zabýval požadavky čl. 3 Úmluvy, podle něhož nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu, a to ve vztahu k respektování tohoto ustanovení v řízení o vydání osoby do ciziny. Navázal na svou předchozí judikaturu publikovanou ostatně i ve Výběru důležitých rozhodnutí ESLP pro justiční praxi z pohledu Nejvyššího soudu. K tomu srov. v sešitu č. 2/2015 rozhodnutí ve věci Trabelsi proti Belgii, v němž se Soud zabýval porušením čl. 3 Úmluvy v případě extradice k výkonu doživotního trestu odnětí svobody do státu, který ani v závislosti na průběhu výkonu tohoto trestu neumožňuje jeho zmírnění, například formou podmíněného propuštění.

V nyní posuzovaném případě se jednalo o extradici do státu, který sice není smluvní stranou Úmluvy, ale to nijak nezbavuje odpovědnosti vydávající strany (smluvní strany Úmluvy) za dodržení toto článku. Vydávající stát se tak bez dalšího nemůže uspokojit jen s textem relevantní trestněprávní úpravy ohledně sankce hrozící vydávané osobě poskytnutým tímto státem, zvláště existují-li poznatky (například ze zpráv orgánů OSN, od nevládních organizací), že právní řád státu, do něhož má být osoba vydána, umožňuje uložit za stíhaný trestný čin trest neslučitelný s čl. 3 Úmluvy a že uložení takového trestu je pokládáno za legitimní a je součástí

tamní právní kultury. V takové situaci je nutno důkladně ověřovat právní úpravu vyžadujícího státu, a to nejen vyžádáním dodatečných informací z jeho strany ve vztahu k textu právní úpravy, ale popřípadě i z dalších zdrojů.

Při extradici do státu, kde existuje reálné nebezpečí zacházení s vydanou osobou v rozporu s čl. 3 Úmluvy, tedy možnost, že jí za stíhaný trestný čin může být uložen takový trest, který svým charakterem má povahu mučení, nelidského či ponižujícího zacházení, se také nelze spokojit se stereotypní obecnou formulací, že u vydávané osoby k tomu nedojde. Zvláště, když na základě relevantních poznatků není výjimečné ukládání takových trestů v trestněprávní praxi vyžadujícího státu.

Skutečnost, že vyžadující stát v textu žádosti „opomněl“ uvést trestní sankci neslučitelnou s čl. 3 Úmluvy (za takovou sankci je nepochybně nutno pokládat možnost uložení tělesného trestu – bičování), zpochybňuje důvěryhodnost tradiční žádosti též ve vztahu k nabízeným zárukám, že u vydávané osoby nedojde k mučení a k jinému nelidskému zacházení. Navíc se zřetelem na faktickou nemožnost ověřit dodržování těchto záruk je za těchto okolnosti extradice nepřijatelná pro rozpor s čl. 3 Úmluvy.

Pro vnitrostátní rozhodovací praxi je rozhodnutí významné s ohledem na požadavek vyplývající z § 91 písm. o) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, podle něhož je vydání osoby do cizího státu nepřijatelné, pokud by bylo v rozporu se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách. Je tak povinností českých orgánů činných v trestním řízení v obdobných případech důkladněji zkoumat obsah tradiční žádosti a v pochybnostech vyžádat další podrobnější informace umožňující posouzení toho, zda vyhověním požadavku na vydání do ciziny nedojde k porušení závazku vyplývajícího z čl. 3 Úmluvy.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel (státní příslušník Gruzie) byl v době rozhodování Soudu vězněn ve věznici ve městě Sofia. Dne 17. 12. 2016 stěžovatel letěl z Kutaisi v Gruzii do bulharské Sofie. Když se pokusil projít pasovou kontrolou na letišti v Sofii, byl zatčen na základě „Red Notice“¹, které vydal Národní ústřední úřad Interpolu pro Írán dne 14. 9. 2016.

Podle „Red Notice“ (dále také jako „Oznámení“) dne 24. 6. 2016 stěžovatel a další osoba ukradli ze směnárny v Teheránu pytel obsahující 50 000 eur. Údajný komplic stěžovatele byl zatčen, stěžovatel ale z Íránu ve stejný den uprchl. V oznámení bylo dále uvedeno, že trestný čin, v souvislosti s nímž byl stěžovatel hledán,

¹ „Red Notice“, který vydává Interpol, je blízkým instrumentem mezinárodního zatýkacího rozkazu. Funguje jako oznámení mezinárodně hledaných osob, ale nejde o zatýkací rozkaz. Tímto požadavkem je sledováno nalezení a prozatímně zatčení osoby před jejím vydáním, předáním nebo obdobným právním postupem. Zdroj: <https://www.interpol.int/How-we-work/Notices/Red-Notices>

je upraven čl. 656 íránského trestního zákoníku, a hrozí za něj maximální sankce tři roky odnětí svobody.

Národní ústřední úřad Interpolu pro Írán dne 18. 12. 2016 potvrdil, že stěžovatel byl stále hledán, a zaslal bulharským orgánům kopii příkazu k jeho zatčení v perštině. Státní zastupitelství dne 21. 12. 2016 požádalo Městský soud v Sofii, aby rozhodl o zadržení na čtyřicet dní za účelem procesního postupu k žádosti íránských orgánů o vydání stěžovatele. Městský soud v Sofii projednal žádost téhož dne. Stěžovatel v závěrečném prohlášení uvedl, že jeho vydání do Íránu by bylo nespravedlivé, protože tam neexistují žádné zákony, a rozhodují, jak se jim zlíbí. Nemá tam nikoho, kdo by ho chránil. Městský soud v Sofii vyhověl návrhu státního zastupitelství, přičemž konstatoval, že v této fázi není rozhodováno o vydání stěžovatele, ale o jeho vazbě k extradičnímu řízení.

V lednu 2017 předložily íránské orgány žádost o vydání stěžovatele bulharským orgánům. V žádosti bylo uvedeno, že čin, který byl údajně spáchán stěžovatelem, naplňuje znaky trestného činu podle čl. 656 odst. 4 íránského trestního zákoníku, podle něhož lze uložit trest odnětí svobody v rozmezí šest měsíců až tři roky.

V žádosti íránské orgány ujistily, že stěžovatel nebude vystaven mučení nebo nelidskému zacházení, pokud bude vydán do Íránu. Rovněž vyjádřily ochotu splnit žádost Bulharska o vydání. Na tomto základě bulharský ministr spravedlnosti dne 26. 1. 2017 potvrdil, že mezi Bulharskem a Íránem existuje de facto reciprocita, pokud jde o vydávání.

Vydávací řízení proti stěžovateli bylo zahájeno u Městského soudu v Sofii dne 29. 1. 2017. Stěžovatel si zvolil obhájce a k trestnímu řízení byl přibrán tlumočnick.

Téhož dne státní zastupitelství předložilo stěžovateli a jeho právnímu zástupci žádost o vydání s přílohami. Státní zastupitelství požádalo soud o ponechání stěžovatele ve vazbě až do ukončení vydávacího řízení. Soud této žádosti vyhověl téhož dne.

Obhajoba stěžovatele v rámci řízení o jeho vydání byla od počátku založena na tom, že důkazy přiložené k žádosti o vydání vytvářejí pochybnosti o skutečném datu spáchání trestného činu, kterého se měl stěžovatel údajně dopustit. Stěžovatel jej nemohl spáchat v den a v čase, který byl původně stanoven, jelikož v té době již opustil Teherán. Státní zastupitelství soudu navrholo, aby vyzval íránské orgány k objasnění data a času spáchání údajného trestného činu.

Soud tak učinil při výkonu svých pravomocí podle § 17 odst. 3 zákona o vydání a evropském zatýkacím rozkazu z roku 2005. V diplomatické nótě ze dne 5. 4. 2017 íránské orgány uvedly, že stěžovatel měl spáchat trestný čin v 13:40 hod. dne 23. 6. 2016.

Ve svém závěrečném prohlášení ze dne 12. 4. 2017 obhájce stěžovatele uvedl, že žádost o vydání, i když byla později doplněna, nesplnila různé formální náležitosti. Uvedl, že přetrvávají pochybnosti o čase spáchání údajného trestného činu – 23. nebo 24. 6. 2016 – a že dostupné důkazy vyvolaly pochybnosti o tom, zda se

stěžovatel skutečně dopustil trestného činu. Poukázal také na to, že ačkoli Bulharsko uzavřelo dohody o vydávání s mnoha státy, Írán mezi nimi nebyl.

Dne 12. 4. 2017 vyhověl Městský soud v Sofii žádosti o vydání stěžovatele do Íránu. Konstatoval, že žádost o vydání splnila všechny formální požadavky a že bylo možné postupovat na základě faktické reciprocity mezi Bulharskem a Íránem. Rovněž vzal na vědomí, že íránské státní orgány se zaručily, že stěžovatel nebude čelit mučení nebo nelidskému zacházení, a že neexistují důvody k podezření, že by byl vystaven reálnému riziku takového zacházení. Íránské právo totiž za předmětný trestný čin předpokládalo pouze uložení trestu odnětí svobody. Vydávací soud není oprávněn přezkoumávat meritum věci, tedy rozhodovat o spáchané trestné činnosti.

V odvolání obhajoba zopakovala, že stěžovatel opustil Teherán dříve, než byl údajný trestný čin spáchán. Odvolací soud v Sofii potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

64. Stěžovatel namítal, že rozhodnutím o jeho vydání do Íránu by v případě jeho realizace byl vystaven nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy, který stanoví, že:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

B. K věci samé

2. Posouzení soudu

a) obecné zásady

79. Zásady upravující případy vydání nebo vyhoštění z území smluvního státu do cílového státu, ve kterém existuje nebezpečí zacházení v rozporu s čl. 3 Úmluvy, byly poprvé stanoveny ve věci Soering proti Spojenému království (7. 7. 1989, § 81–91, řada A č. 161) a podrobněji byly přepracovány ve věci Mamatkulov a Askarov proti Turecku (velký senát), (č. 46827/99 a 46951/99, § 66–70, EÚLP 2005-I); Babar Ahmad a další proti Spojenému království (č. 24027/07 a 4 další, § 167–79, 10. 4. 2012); Harkins a Edwards proti Spojenému království (č. 9146/07 a 32650/07, § 119–31, 17. 1. 2012); Savriddin Dzhurayev proti Rusku (č. 71386/10, § 148–53, EÚLP 2013); a Trabelsi proti Belgii (č. 140/10, § 116–120, EÚLP 2014); jakož i v rozsudku proti Bulharsku (viz M. G. proti Bulharsku, č. 59297/12, § 74–82, 25. 3. 2014).

80. Zásady, jimiž se řídí posuzování záruky ze strany cílového státu, byly souhrnně stanoveny v rozsudku Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království (č. 8139/09, § 186–89, EÚLP 2012).

b) použití uvedených zásad na projednávaný případ

81. Není pochyb o tom, že trest čekající na stěžovatele v Íránu – až sedmdesát čtyři ran bičem² – je v rozporu s čl. 3 Úmluvy. Nejen riziko mučení, ale také riziko nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání je překážkou k extradici (viz Babar Ahmad a další, § 16976; dále Harkins a Edwards, § 121–28, oba citovány výše), přičemž nutno konstatovat, že takový trest je mučením (viz M. A. proti Švýcarsku, č. 52589/13, § 58, 18. 11. 2014).

82. Primární otázkou je, zda existují závažné důvody domnívat se, že stěžovateli hrozí skutečně nebezpečí, že bude takovému trestu podroben. Prvním bodem této otázky je, zda údajný trestný čin, v souvislosti s nímž iránské orgány žádají o vydání stěžovatele, je skutečně trestán bičováním. Druhým je to, zda stěžovateli hrozí reálné riziko, že mu bude takový trest uložen a že bude vykonán.

83. Jelikož informace o trestu, který by mohl být uložen podle čl. 656 odst. 4 iránského trestního zákoníku, vyšly najevo až po skončení vnitrostátního řízení, musí Soud sám provést úplné a ex nunc hodnocení obou výše uvedených bodů (viz J. K. a další proti Švédsku [velký senát], č. 59166/12, § 83, 23. 8. 2016, s dalšími odkazy). Podle ustálené judikatury, pokud stěžovatel v době rozhodování Soudu ještě nebyl vydán nebo vyhoštěn, musí být reálnost rizika v zemi určení posouzena v době rozhodnutí Soudu (viz Chahal proti Spojenému království, 15. 11. 1996, § 86, Zprávy 1996-V; Mamatkulov a Askarov, uvedený výše, § 69; a Umirov proti Rusku, č. 17455/11, § 93, 18. 9. 2012).

84. Pokud jde o první bod, je třeba poznamenat, že předtím, než Interpol může zveřejnit Oznámení, musí příslušný národní ústřední orgán poskytnout informace o zákonem upravených trestech vztahujících se k trestnému činu (i jejich skutečné znění, pokud je to možné) a současně o maximálním možném trestu. Znění ustanovení, podle kterého je stěžovatel stíhán v Íránu – čl. 656 odst. 4 iránského trestního zákoníku – bylo převzato do Oznámení, které vydal národní centrální úřad Interpolu pro Írán a poté do iránské žádosti o vydání stěžovatele, avšak tento text byl neúplný a nezmiňoval se o bičování jako o formě trestu. Bulharské orgány toto neověřovaly a řídily se tvrzením iránských státních orgánů.

85. S ohledem na informace, kterými Soud nyní disponuje, shledává minimum důvodů k pochybnostem o tom, že čl. 656 odst. 4 iránského trestního zákoníku

² Soud zjištění ohledně trestu bičování v rozsahu až 74 ran učinil na podkladě anglického překladu čl. 656 odst. 4 části 5 iránského trestního zákoníku, jakož i zpráv Organizace spojených národů a nevládních organizací, kterými bylo doloženo ukládání trestu bičováním mimo jiné také za trestný čin krádeže. Tyto informace Soud podrobně rozebírá v rozhodnutí v části „Relevantní vnitrostátní právo a praxe“.

stanoví kromě trestu odnětí svobody také trest až sedmdesát čtyř ran bičem. Příklad části pět kodexu do anglického jazyka zveřejněný íránským dokumentačním střediskem pro lidská práva a perského znění části pět kodexu, který se objevuje na dvou webových stránkách provozovaných pod záštitou íránského zákonodárského sboru a soudnictví toto potvrzuje. Potvrzuje to také zpráva Südwinda z roku 2014 a, i když méně podrobně, zprávy orgánů OSN a nevládních organizací. Soud poukazuje, že zprávy mezinárodních organizací, které prezentoval v projednávané věci, jsou, i když nepřímě, důkazem toho, že v Íránu jsou běžně ukládány a prováděny tresty bičováním v souvislosti s celou řadou trestných činů, a že je státní orgány Íránu považují za legitimní formu trestu.

86. Další otázkou je, zda stěžovateli skutečně hrozí uložení a výkon takového trestu. Rozhodnutí bulharských soudů neposkytuje při posuzování této situace žádný podklad, protože soudy věc projednávaly s předpokladem, že jediným možným trestem čekajícím v Íránu na stěžovatele byl trest odnětí svobody (srov., *mutatis mutandis*, s věcí López Elorza proti Španělsku, č. 30614/15, § 109, 12. 12. 2017, a s věcí X proti Švédsku, č. 36417/16, § 59, 9. 1. 2018). Informace, které měly k dispozici, však byly nedostačující k tomu, aby dospěly k závěru, že v případě vydání do Íránu nebude stěžovatel vystaven reálnému riziku odsouzení k trestu bičováním.

87. S ohledem na různé mezinárodní zprávy, že tresty bičováním jsou v Íránu běžné, a informace, byť neoficiální, že alespoň do roku 2013 tyto tresty byly uloženy a vyneseny v řadě případů týkajících se různých forem krádeží a souvisejících trestných činů, Soud shledal, že toto riziko je dostatečně prokázáno. Neexistuje žádný náznak toho, že by v Íránu došlo v poslední době k nějakému odlišnému průběhu nebo vývoji v těchto otázkách.

88. Toto riziko nemůže být dostatečně rozptýleno možnostmi, že žalobce může být zproštěn (viz, *mutatis mutandis*, výše uvedený rozsudek Soering, § 94). Nic nenavzdčuje tomu, že v případě odsouzení, by za konkrétních okolností stěžovatelova případu byl trest bičování vyloučen z běžné škály druhů trestů dostupných pro íránské soudy (naproti tomu King proti Spojenému království, č. 9742/07, § 19, 26. 1. 2010, a López Elorza, citovaný výše, § 112–16), a že by s ním jako s cizincem bylo zacházeno shovívavěji, nebo že by po uložení nebyl takový trest vykonán. Íránské úřady evidentně systematicky neposkytují informace o ukládání a výkonu trestů bičování. Bulharská vláda, která byla v nejlepší pozici k získání těchto informací od íránských státních orgánů, nepředložila Soudu žádné důkazy, které by naznačovaly, jaký vývoj by mohlo mít trestní řízení proti stěžovateli – například informace o průběhu řízení proti jeho údajnému spolupachateli (viz oproti tomu López Elorza, citováno výše, § 115) – nebo materiál, který by naznačoval, jaké faktory by byly rozhodné pro íránské soudy při volbě trestu v případě odsouzení (viz, oproti tomu, Soering, citovaný výše, § 97; a Al-Saadoon a Mufdhi v. Spojené království, č. 61498/08, § 133–34, EÚLP 2010).

89. Posledním bodem ke zvážení je, zda by riziku bičování bylo možno předejít zárukou íránských úřadů.

90. V žádosti o vydání tyto orgány ujišťují obecnou stereotypní formulací, že stěžovatel nebude vystaven mučení nebo nelidskému zacházení. Toto ujištění nelze považovat za dostatečné, a to minimálně ze dvou důvodů. Zaprvé, žádost o vydání opomněla upřesnit, že čl. 656 odst. 4 íránského trestního zákoníku předpokládá nejen trest odnětí svobody, ale i trest bičování. To vyvolává silné obavy ohledně důvěryhodnosti íránských úřadů v této věci. Zadruhé, jeví se, že tyto orgány nepovažují bičování a jiné formy tělesných trestů za nelidské nebo ponižující. Ve skutečnosti Írán nedávno veřejně prohlásil, že bičování považuje za legitimní formu trestu, který byl „interpretován Západem nesprávně, jako ... ponižující“. Přesný smysl jejich záruky je tedy v tomto ohledu docela nejistý.

91. Tato fakta rovněž vyvolávají pochybnosti o tom, zda by další ujištění ze strany íránských orgánů dostatečně odvrátila riziko potrestání stěžovatele v rozporu s čl. 3 Úmluvy, v případě jeho vydání do Íránu.

92. Dalším faktorem vyvolávajícím pochybnosti, pokud jde o toto riziko, je, že Írán evidentně považuje bičování a jiné formy tělesných trestů za důležité aspekty své suverenity a právní tradice. Jedná se o jeden z mála států, který ještě neratifikoval Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání; toto neustále odmítá. Rovněž výslovně odmítl postupovat podle doporučení k odстранění tělesných trestů z trestního zákoníku. Toto prezentuje, že íránské orgány se nadále zcela vědomě uchylují k těmto trestům, a to i přesto, že čelí silnému mezinárodnímu tlaku.

93. Navíc nic nenavědčuje tomu, že by bylo možné účinně ověřit dodržování jakýchkoli záruk v tomto ohledu [ve srovnání s Gayratbek Saliyev proti Rusku, č. 39093/13, § 66, 17. 4. 2014; a naopak Othman (Abú Katarada), citováno výše, § 2034]. Neexistuje žádný důkaz o tom, že by bulharské diplomatické služby v těchto věcech spolupracovaly s íránskými orgány (viz M. G. proti Bulharsku, citováno výše, § 94; a naopak Burga Ortiz proti Německu, č. 1101/04, 16. 10. 2006). Ještě důležitější je, že k zárukám proti mučení ze strany státu, ve kterém to je endemické nebo přetrvávající, by se mělo zpravidla přistupovat obezřetně (viz, mimo jiné, Ismoilov a další proti Rusku, č. 2947/06, § 127, 24. 4. 2008); Yuldashev proti Rusku, č. 1248/09, § 85, 8. 7. 2010; a Rustamov proti Rusku, č. 11209/10, § 131, 3. 7. 2012.

94. Na základě toho by rozhodnutí o vydání stěžovatele do Íránu, pokud by bylo provedeno, vedlo k porušení čl. 3 Úmluvy z důvodu možného trestu, který mu tam hrozí.

95. S ohledem na tento závěr není potřeba zkoumat, zda by podmínky možného zadržení stěžovatele v Íránu nebo vyhlídky na špatné zacházení ve vazbě rovněž vedly k problémům s čl. 3 Úmluvy (viz Rafea proti Francii, č. 25393/10, § 44, 30. 5. 2013). Rovněž není nutné rozhodovat o přípustnosti a opodstatněnosti

námitek stěžovatele, že pokud by byl vydán do Íránu, riskoval by očividné popření spravedlnosti a trpěl by diskriminací kvůli tomu, že je křesťanem.

II. K TVRZENÉMU NESPRAVEDLIVÉMU EXTRADIČNÍMU ŘÍZENÍ

96. Stěžovatel namítal, že vydávací řízení bylo nespravedlivé, a tedy v rozporu s čl. 6 Úmluvy.

97. Podle judikatury Soudu řízení o vydání nezahrnuje určení občanských práv a povinností dotčené osoby ani obvinění proti této osobě ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy (viz, mezi jinými úřady, Mamatkulov a Askarov, § 81–82; a Trabelsi, § 160, oba výše uvedené).

98. Tato stížnost je proto neslučitelná *ratione materiae* s ustanoveními úmluvy ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) a musí být odmítnuta v souladu s čl. 35 odst. 4 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Deklaruje* stížnost týkající se rizika, že stěžovatel bude podroben trestu v rozporu s čl. 3 Úmluvy, bude-li vydán do Íránu, přípustnou, a stížnost týkající se údajného nespravedlivého extradičního procesu proti němu nepřipustnou;

2. *Prohlašuje*, že v případě realizace rozhodnutí o vydání stěžovatele do Íránu, by došlo k porušení čl. 3 Úmluvy z důvodu možného trestu, který tam na něj čeká;

3. *Rozhoduje*, že není nutné zkoumat, zda by vydávání stěžovatele do Íránu mohlo vést k dalším porušením čl. 3 Úmluvy, nebo aby se rozhodovalo o přípustnosti a opodstatněnosti jeho námitek, že byl-li by vydán do Íránu, riskoval by flagrantní porušení spravedlnosti a diskriminaci.

(Zpracovali JUDr. Antonín Draštík a JUDr. Adrian Matúš)